

**ВНЗ „ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ
ЛЮДИНИ „УКРАЇНА”
БРОВАРСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ**

Всесвітня історія

**Короткий конспект лекцій
для студентів спеціальностей 081 «Право»,
123 «Комп'ютерна інженерія»**

Галузь знань 08 „Право”, 12 „Інформаційні технології”

Освітній рівень – фаховий молодший бакалавр

Спеціальність 081 „Право”, 123 „Комп'ютерна інженерія”

Тема. Початок Першої світової війни.

План

1. *Причини війни.*
2. *Привід війни.*
3. *Стратегічні плани противників.*
4. *Початок війни між державами Антанти і німецьким блоком.*
5. *Бойові дії в 1914 р.*

Мета: розкрити причини Першої світової війни, охарактеризувати стратегічні цілі й держав-супротивниць, ознайомити студентів із перебігом бойових дій на Балканах і на Кавказі, формувати вміння працювати з текстовою порівняльною історичною таблицею, простежувати причинно-наслідкові зв'язки, удосконалювати навички роботи з історичною картою.

Основні знання: причини війни, початок війни, воєнні дії в 1914р., план Шліффена та його крах, бойові дії на Балканах і на Кавказі.

Поняття і терміни: Перша світова війна, ультиматум, план Шліффена, «бліцкриг».

Основні дати й події:

28 червня 1914р. - убивство в Сараєві спадкоємця австрійського престолу ерцгерцога Франца Фердинанда;

28 липня 1914р. - оголошення Австро-Угорщиною війни Сербії;

1 серпня 1914р. - початок Першої світової війни;

5-12 вересня 1914р. - бій на р. Марні.

Особистість в історії: ерцгерцог Франц Фердинанд.

Обладнання заняття: підручник; політична карта світу.

Тип заняття: засвоєння нових знань і вмінь.

- Напередодні Першої світової війни в Європі існувало два військово-політичні союзи: Антанта, Троїстий союз. Між урядами союзів існували гострі суперечності в економічній, військовій та колоніальній сферах. Особливо гостре економічне суперництво між Великобританією та Німеччиною.

- Загострювались протиріччя між двома державами і в колоніальній сфері; Особливо у Східній та Південно-Східній Африці, Ірані.

- Німеччина мала територіальні претензії до Франції; в Росії прагнула відібрати Прибалтику, Донську область, Крим і Кавказ.

- Росія прагнула приєднати Галичину і оволодіти Чорноморськими протоками.

- Держави-переможці визнають Німеччину найголовнішим винуватцем, але у розв'язанні війни винні і інші держави.

- Приводом до війни стало вбивство 28 червня 1914 р. 14-річним студентом Гаврилою Принципом в столиці Боснії наступника австро-угорського престолу Франца Фердинанда та його дружини.

- 28 липня Австро-Угорщина оголосила Сербії війну. У відповідь Росія оголосила війну Сербії. 1 серпня 1914 р. Німеччина оголосила війну Росії.

- 3 серпня 1914 р. Британія оголосила війну Німеччині.
- Війна набрала статусу загальноєвропейського, а згодом світового характеру.

1914 р.

- Головними театрами бойових дій були :Західний фронт, Східний фронт, Північна Італія, Балкани.

- Бойові дії на Західній Європі були відкриті 4 серпня вторгненням у Бельгію та Люксембург (лінія «Мажино»).

- План Шліфена передбачав перемогу спочатку над Францією, протягом одного місяця (бліцкриг).

- Після цього німецькі війська мали бути перекинуті на схід і розгромити російську армію.

- Основні битви в 1914 р. на Західному фронті: прикордонні битви, битва на Марні.

- На Східному фронті: російські війська вдерлися У Східну Прусію, але змушені були відступити; російська армія розпочала Галицьку битву, в якій Австро-Угорщина зазнала поразки.

- До кінця 1914 війна для Німеччини перетворилася з наступальної в опозиційну.

Запитання:

1. *Чи вважаєте ви, що Перша світова війна була фатально невідворотною ?*
2. *Чи можете ви назвати країни, чия поведінка свідчила про їхнє бажання уникнути війни?*
3. *Хто здійснив терористичний акт у Сараєві?*
4. *Які країни входили до складу Троїстого союзу та Антанти напередодні Першої світової війни?*
5. *Як називався стратегічний план Німецької імперії на передодні Першої світової війни?*
6. *Назвіть основні битви 1914 р.*
7. *За яких умов ступила у війну Туреччина?*

Проблемне запитання:

Чи можна було уникнути Першої світової війни?

Тема. Головні риси світового розвитку в 1914 - 1939 рр.

Періодизація світової історії першої половини ХХ ст.

План

1 Головні риси світового розвитку 1914 -1939 рр.

2. Періодизація світового розвитку.

Мета: розкрити характерні риси суспільно-політичного, економічного та культурного розвитку країн світу з 1914 по 1939р., на конкретних прикладах показати основні тенденції зазначеного історичного періоду, формувати вміння студентів порівнювати історичні періоди, робити об'єктивні висновки щодо особливостей історичного розвитку країн світу.

Основні знання: новітня історія, тоталітаризм, головні риси світового розвитку, періодизація світової історії.

Поняття і терміни: новітня історія, тоталітаризм, світова війна, національно-демократична революція.

Основні дати й події:

1 серпня 1914р. - початок Першої світової війни;

11 листопада 1918р. - закінчення Першої світової війни;

1918 -1923 рр. - період повоєнної нестабільності;

1924–1929 рр. - період економічної стабільності;

1929 - 1933 рр. - період світової економічної кризи («Велика депресія»);

1933 - 1939рр. - період назрівання Другої світової війни;

7-8 листопада (25-26 жовтня) 1917р. - захоплення більшовиками влади в Росії;

29 жовтня 1922р. - захоплення фашистами влади в Італії;

30 січня 1933р. - прихід нацистів до влади в Німеччині.

Особистість в історії: В. Ленін, Б. Муссоліні, А. Гітлер, Ф. Рузвельт, Ататюрк, М.Ганді.

Обладнання заняття: політична карта світу.

Тип заняття: засвоєння нових знань і вмінь.

- На початку ХХ ст. світ увійшов в період новітньої історії.

Характерні риси цього періоду:

- Світова війна;

- Національно-демократичні революції;

- Виникнення тоталітаризму;

-Національно-визвольний рух.

І Період 1914-1918 рр. - період Першої світової війни.

У результаті економічних і військово-політичних суперечностей між двома блоками - Антантою і Троїстим союзом - у війну було втягнуто 34 держави. Підсумком війни став розпад імперій: Німецької, Російської, Австро-Угорської, Османської.

Версальський мирний договір 1919 р.: винуватицею війни визнали Німеччину. Суперечності, що лежали в основі договору, стали передумовами для початку війни.

II період. 1918-1923 рр. - повоєнна нестабільність.

У цей час зміцнилися позиції США. У Росії до влади прийшли більшовики. У Німеччині, Угорщині, Фінляндії відбулися революції. Крайні ліві партії у цих країнах хотіли встановити диктатуру пролетаріату, як у Росії, але зазнали поразки. Активний антиколоніальний рух послабив позиції Великобританії та Франції. У 1920-1921 рр. настала економічна криза, наслідком якої стало падіння рівня життя, активізація крайніх правих сил (в Італії до влади прийшли фашисти). Інші західні країни, де були сильні демократичні традиції, обрали шлях реформ.

III період. 1924-1929 рр. - період економічної стабілізації.

Характерні риси цього періоду: спад революційного руху; економічне піднесення; послаблення зовнішньополітичних суперечностей між державами.

IV період. 1929-1933 рр. – період «Великої депресії». Ця криза в економіці була глибокою і масштабною. Причиною кризи стало надвиробництво товарів за умов вузькості внутрішнього ринку і відносно

V період. 1933-1939 рр. -період назрівання Другої світової війни. Завдання виходу з економічної кризи різні країни вирішували по-різному: одні віддали перевагу шляху реформ, інші - шляху диктатури.

Починається боротьба за переділ світу. Фашистські держави укладають союзи одна з одною. І СРСР, і західні країни, і фашистські держави прагнуть зайняти панівне становище в світі. Це визначило неминучість нової світової війни.

Запитання:

1. Чи могли на вашу думку, основні ознаки світового розвитку бути притаманні попереднім епохам?
2. Охарактеризуйте визначальні тенденції світового розвитку в 1914-1939 рр.
3. Як ви розумієте термін тоталітаризм?
- 4 Поясніть причини великої депресії.
5. Чи характерні на вашу думку сьогодні якесь із ознак світового розвитку у період між: Першою та Другою світовими війнами? Якщо ваша відповідь ствердна, то які саме з них? Чи становлять вони загрозу у XXI ст. ?

Тема. Сполучені Штати Америки.

План

1. Зміна статусу США в світі після Першої світової війни.

2 Період „проспериті” (процвітання).

3. Велика депресія.

4. «Новий курс» Ф.Рузвельта.

Мета: визначити зміни у світовому статусі США після закінчення Першої світової війни; схарактеризувати особливості періоду «проспериті» у США; пояснити причини «Великої депресії» та розкрити її наслідки; формувати вміння аналізувати й зіставляти перебіг історичних подій і процесів в окремо взятій країні, простежувати їхній вплив на світовий історичний процес; пояснити суть «нового курсу»; проаналізувати зміни в соціально-економічній і політичній сферах США в період «нового курсу»; з'ясувати його значення і наслідки; формувати поняття про становлення США як світової держави; розвивати історичне мислення учнів.

Основні знання: наслідки Першої світової війни і зміна міжнародного статусу США; період «проспериті»; соціальні контрасти; свобода підприємницької діяльності; масова культура; «Велика депресія», її причини й наслідки; президентство Ф. Рузвельта; закон про відновлення промисловості економіки (НІРА); «кодекс чесної конкуренції»; закон про поліпшення становища в сільському господарстві; система соціального захисту населення; опір політиці реформ; кейнсіанство.

Поняття і терміни: «проспериті», «Велика депресія», світова економічна криза, «новий курс», закон НІРА; «кодекс чесної конкуренції»; ААА («Білль про допомогу фермерам»); кейнсіанство.

Основні дати й події:

1913 -1921 рр. - президентство В. Вільсона;

1921 -1923 рр. - президентство У. Гардінга;

1923 -1929рр. - президентство К. Куліджа;

24 жовтня 1929р. - крах на Нью-Йоркській біржі;

1929 -1933рр. - світова економічна криза („Велика депресія ");

1933 -1939рр. - політика «нового курсу»;

12 травня 1933р. - прийняття «Білля про допомогу фермерам»;

16 червня 1933р. - прийняття закону про відновлення промисловості (НІРА);

14 серпня 1935р. - прийняття закону Вагнера (закон про соціальне забезпечення).

Особистість в історії: В. Вільсон, Г. Форд, Ф.Рузвельт.

Обладнання заняття: політична карта світу, атлас, статистична таблиця.

Тип заняття: засвоєння нових знань і вмінь.

- Перша світова війна надала потужного поштовху економічному розвитку США і посилила її економічний вплив у світі. З боржника європейських країн вони перетворилися на найбільшого кредитора.

- Величезну роль у зміцненні могутності країни відіграла еміграція до США. У

1900 - 1920 рр. до країни прибули 15 млн. осіб.

- Результати Паризької конференції виявились несприятливі для адміністрації Вільсона. Великобританія та Франція зберегли за собою провідні ролі у світовій політиці.

- 20-ті роки були США роками процвітання. США виробляли стільки ж промислової продукції скільки інший світ.

- «сухий закон» призвів у 20-ті роки до різкого зростання майже ліквідованої на той час організованої злочинності..

- короткий період стабільності і добробуту змінився в 1929 року кризою, яка за глибиною та масштабами не мала аналогів не тільки в історії США, а і в усьому світі. Криза охопила весь західний світ, тривала протягом 4-х років; особливо сильно вона вразила економіку США, після чого набула глобального характеру.

- На президентських виборах у листопаді 1932 р. Здобув перемогу кандидат від демократичної партії Ф.Рузвельт.

- Програма Ф.Рузвельта, яка отримала назву «новий курс» передбачала:

- 1) реорганізації банківської системи;
- 2) скасування сухого закону;
- 3) закон про відновлення національної економіки;
- 4) допомога безробітним;
- 5) регулювання сільського господарства;
- 6) реформування соціальної сфери.

- «Новий курс» Ф.Рузвельта став взірцем для багатьох поколінь майбутніх реформаторів в усьому світі.

Запитання:

1. Доведіть, що США використали Першу світову війну для свого збагачення .

2. З якою метою президент В.Вільсон проголосив «14 пунктів»?

3. Чим ви можете пояснити швидкі темпи економічного зростання в країні? Якими були результати промислового піднесення?

4. У чому полягала принципова відмінність між політикою республіканських урядів В.Гардінга, К.Куліджа, Г.Гувера та „Новим курсом" Ф.Рузвельта?

5. Яка з рис характеру американців на думку Ф.Рузвельта, врятувала Америку від анархії та тоталітаризму у скрутні часи? Чи поділяєте ви його твердження?

Проблемне запитання.

1. Що могла б використати Україна та інші країни з досвіду проведення „нового курсу" президента Ф.Рузвельта?

2. Чи можна погодитися з тим, щоб політика „нового курсу" Ф.Рузвельта виявилася спробою виходу з глобальної кризи?

Тема. Німеччина. Нацистська диктатура.

План.

1. Наслідки поразки у війни

2. Листопадова революція 1918 р.

3. Веймарська республіка.

4. Встановлення нацистської диктатури А.Гітлера.

Мета: з'ясувати причини Листопадової революції 1918 р.; познайомити учнів з основними революційними подіями в країні; розкрити зміст Конституції 1919 р.; охарактеризувати особливості соціально-політичного розвитку Німеччини в період Веймарської республіки; визначити причини встановлення нацистської диктатури; охарактеризувати внутрішню політику режиму нацистів, наголосивши на його расистському, антисимітському характері; формувати вміння аналізувати хід історичних подій, текст історичних документів, установлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Основні знання: Німеччина після Першої світової війни; причини й основні події революції в країні; Конституція Веймарської республіки; соціально-політичне життя Веймарської республіки; причини встановлення нацистської диктатури; шлях нацистів до влади; особистість А.Гітлера; суть нацистського режиму.

Поняття і терміни: революція, конституція, республіка, реваншизм, нацизм, антисемітизм, Третій рейх, гестапо.

Основні дати і події:

30 жовтня 1918 р. - 31 липня 1919 р. - Листопадова революція в Німеччині;

31 липня 1919 р. -проголошення Веймарської республіки;

січень 1919 р. - утворення Німецької робітничої партії;

7-9 листопада 1923 р. – «півний путч» фашистів у Мюнхені.

30 січня 1930р. - призначення А.Гітлера канцлером Німеччини;

2 серпня 1934 р. - затвердження довічним президентом і канцлером.

Особистість в історії: Ф.Ерберт, П. фон Гінденбург, А.Гітлер.

Обладнання заняття: підручник, політична карта світу.

Тип заняття: комбінований.

- Перша світова війна та її наслідки відіграли вирішальну роль у всій подальшій історії Німеччини ХХ ст.. Війна катастрофічно вплинула на економічне становище країни та до краю загострила соціально-політичну ситуацію.

- У Листопадовій революції у Німеччині вирішальну роль відіграли 2 партії: ДДПН і НСДПН. Обидві ставили завдання: проведення демократичної революції, встановлення в країні республіканських форм правління, затвердження демократичних свобод.

- головний наслідок революції: повалення монархії і проголошення республіки.

- У серпні 1919 р. у м. Ваймарі було прийнято конституцію республіки, названу Ваймарською.

- З кінця 1918 р. становище Німеччини беззупинно погіршується.

- На політичну арену виходить створена у 1919 р. націонал-соціалістична робітничка партія Німеччини на чолі з А.Гітлером. Приймається її програма з 25 вимог, серед них: об'єднання німців у «Велику Німеччину», анулювання Версальського договору, боротьба за нові території, свобода релігії, расова теорія руху. Вищою расою проголошувались німці - нащадки арійців.

- Перебуваючи у в'язниці у 1924 р. Гітлер пише книгу «Майн кампф», яка стає біблією для нацистів.

- 30 січня 1933 р. президент Гінденбург призначає Гітлера рейхканцлером.

- Трагедія Німеччини полягає в тому, що нацисти прийшли до влади законним, конституційним шляхом.

- За перші чотири місяці гітлерівського панування було кинуте до в'язниці 60-70 тис. людей. КПН була заборонена, було розігнано всі профспілки.

- Веймарську республіку було повалено, Гітлеру надавалися необмежені повноваження. Законом від 1 серпня 1934 р. Гітлеру було присвоєно довічні звання «фюрера» та «рейхканцлера».

- Знаряддям кривавого режиму стали створенні ним спеціальні органи насильства і терору - гестапо, СА, СС, СД.

- Нацизм прийшовши до влади відразу розпочав здійснення заходів державного регулювання економіки.

- На початку 1934 р. уряд видав закон «Про національну працю», що надавав роботодавцям необмежену владу над робітниками.

- Встановлення і зміцнення гітлерівського режиму, нещадне придушення політичних супротивників, жорстка централізація держави, повна ліквідація прав і свобод стали передумовами для підготовки і ведення тотальної війни за світове панування.

- Насильство у Німеччині стало масовим явищем. Антисемітизм став офіційною політикою держави.

- Гітлер встановив контроль і над думками людей. 1933 р. було сформовано міністерство пропаганди. Всі засоби духовної культури було поставлено на службу агресивній політиці нацизму.

- Зовнішня політика «третього рейху» продовжувала внутрішню й була відкрито спрямована на розв'язання війни.

Тема. Воєнні кампанії 1915-1916 рр.

План.

1. Німецько-австрійський наступ на Сході.

2 Вступ у війну Італії.

3. Верденська битва.

4. Брусиловський прорив.

5. Підводна війна в 1915-1916 рр.

Мета: охарактеризувати перебіг воєнних подій на Східному фронті, вивчити трагічні події битви під Верденом, ознайомити учнів з особистістю О. Брусилова та висвітлити його роль в Першій світовій війні, з'ясувати наслідки підводної війни; на конкретних прикладах показати учням трагізм і безглуздість війни; формувати вміння аналізувати історичні документи, простежувати причинно-наслідкові зв'язки, надавати оцінку діяльності історичних особистостей.

Основні знання: бойові дії на Західному і Східному фронтах, Верденська операція, Брусиловський прорив, підводна війна, вступ Болгарії у війну на боці Німеччини та її союзників.

Поняття і терміни: Четвертий союз, позиційна війна, підводна війна, «Верденська м'ясорубка», Брусиловський прорив.

Основні дати і події:

22 квітня 1915р. - газова атака біля м. Іпр;

травень 1915р. - вступ у війну Італії на боці Антанти;

травень 1915р. - утворення Четвертого союзу;

21 лютого -18 грудня 1916р. - Верденська битва;

червень - серпень 1916р. - Брусиловський прорив;

липень - жовтень 1916р. - битва на р. Соммі.

Особистість в історії: О. Брусилов.

Обладнання заняття: підручник, роздавальний матеріал.

Тип заняття: комбінований урок.

- Усвідомлюючи, що план «Шліффена» зазнав краху, німецьке командування перейшло на Західному фронті до оборони, а основні зусилля зосередила на Східному фронті, щоб завдати поразки Росії і вивести її з війни.

- У війну вступає Італія на боці Антанти.

- 22 квітня 1915 р. під бельгійським містом Іпр німецьке командування вперше застосувало проти англійців хімічну зброю (отруйні гази хлору).

- Верденська битва підірвала бойовий дух Франції. Втрати з обох боків - 1 млн. чоловік; відповідно до вимог союзників російські війська під командуванням О.Брусилова перейшли у наступ, було визволено частину Галичини, Волині та Буковину.

- 1 липня 1916 р. англо-французькі війська під прикриттям авіації почали наступ на річці Соммі. Стратегічна ініціатива переходить до Антанти. У цій битві німці втратили до 538 тис, французи - 341 тис, англійці 453 тис. вояків.

- 18 лютого 1915 р. німецьке командування офіційно оголосило, що води, які омивають Англію та Ірландію, вважаються воєнною зоною, тому будь-яке судно, зустрінуте у цих водах, підлягає знищенню.

- 1 лютого 1917 р.- розпочалась необмежена підводна війна.

- Битви показали ілюзорність спроб країн Антанти та країн Четвертного союзу внести зміни в хід війни однією «генеральною битвою». Проте військово-економічний потенціал Антанти мав явну перевагу.

Запитання:

- 1. Чи досяг своєї мети німецько-австрійський наступ в 1915 р. на Східному фронті?*
- 2. Яку ціну заплатили російські воїни, стримуючи наступ?*
- 3. Що сталося 22 квітня 1915 р. під бельгійським містом Іпр?*
- 4. Проаналізуйте обставини вступу у війну Італії та Болгари. Які цілі вони переслідували?*
- 5. Які цілі мало німецьке військово командування, оголошуючи „ необмежену " підводну війну Британії і нейтральним державам? Чи вважаєте ви, що в умовах війни норми міжнародного права не повинні „зв'язуватируки" воюючим країнам? Адже «переможців не судять»?*
- 6. Яке судно було потоплено 7 травня 1915 р. ?*

Проблемне запитання.

- 1. Верденська битва, це, на ваш погляд, насамперед:
а) героїчна сторінка французької історії;
б) трагедія, що спіткала німців і французів;
в) інший варіант оцінки.*
- 2. Які критерії покладені в основу висновку якого ви дійшли?*

Тема. Події 1917 -1918 рр.

План.

1. Вихід Росії з війни,

2. Вступ у війну США.

3. Воєнні дії на Західному фронті.

4. Закінчення війни. Комп'єнське перемир'я.

5. Наслідки війни.

Мета: вивчити особливості воєнно-політичних подій 1917-1918рр., простежити вплив антивоєнних виступів на хід воєнних подій; пояснити суть і значення Комп'єнського перемир'я; сформувати вміння виділяти особливості перебігу історичних подій, простежувати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки; виховувати студентів у дусі толерантності й гуманізму.

Основні знання: вплив революційних подій і Росії на хід війни; вступ США у війну на боці Антанти; зростання антивоєнних виступів, виснаження воюючих держав; розпад Австро-Угорщини; Комп'єнське перемир'я і його значення; втрати і руйнування в країнах за роки війни.

Поняття і терміни: революція, прелімінарне перемир'я.

Основні дати й події:

12 березня (27 лютого) 1917р. - початок революції в Російській імперії;

6 квітня 1917р. - вступ у війну США;

3 березня 1918р. - підписання Берестейського миру;

3 листопада 1918р. - Листопадова революція в Німеччині;

11 листопада 1918р. - підписання Комп'єнського перемир'я.

Особистість в історії: Ф. Фош.

Обладнання заняття: підручник.

- надмірне напруження сил на війні підірвало міць Російської імперії. Значну частину країни було захоплено ворогом.

- У березні 1917 р. в Росії розпочалась революція, яка позбавила корони царя Миколи II і встановила республіканський лад. Тимчасовий російський уряд дотримувався політики «війна до переможного кінця» і цим прирік себе на поразку.

- У жовтні на гаслах «негайного миру без анексій і контрибуцій» до влади в Росії, поваливши Тимчасовий Уряд прийшли більшовики на чолі з В.Леніним.

- 3 березня 1918 р. у Бресті-Литовському комуністична Росія поступившись німцям територією понад 1 млн. кв. км. з населенням 62 млн. осіб, уклала сепаратний мир з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Туреччиною та вийшла з війни.

- 6 квітня 1917 р. США оголосили війну Німеччині; остання велика держава, що не брала участі в війні відмовилась від політики нейтралітету. Проте жодної офіційної угоди з Антантою В.Вільсон не уклав. США вступили у війну як позаблокова країна.

- Останній рік війни позначився важливою подією - у січні 1918 р. В.Вільсон

оприлюднив у Конгресі США «14 пунктів», що заклали основи післявоєнного миру.

- Антивоєнні виступи розпочались вже на першому році війни. Однак найбільшого розмаху вони досягають у 1917 р.

- 11 листопада 1918 р. німецька делегація підписала акт про перемир'я у штабному вагоні маршала Фоша. Комп'єнське перемир'я стало завершальним етапом війни.

- Війна, під час якої союзники щонайменше чотири рази були близькі до поразки закінчилася. Під час війни було вбито 8,7 млн., поранено 20,8 млн. осіб.

- Перша світова війна привела до серйозних політичних., економічних та територіальних змін.

- Росія вийшла з війни у новому політичному статусі: було встановлено диктатуру пролетаріату.

- Перестали існувати імперії: Німецька, Російська, Османська, Австро-Угорська монархія.

- На території Європи утворились нові держави.

- Сталась революція у ряді європейських країн - Росії. Німеччині. Угорщині. Австрії. Фінляндії. Словаччині.

- Розгорнувся національно-визвольний рух у країнах Азії та Африки.

Міжнародні відносини у 20-30 рр. характеризувались новим співвідношенням сил. Протистоянням демократії і тоталітаризму.

Запитання.

1. У чому, на ваш погляд, виявився вплив революції в Росії на перебіг війни?

2. «14 пунктів» В.Вільсона — це документ, що переважно був спрямований на:

а) якомога швидше завершення війни;

б) облаштування повоєнного світу.

3. Які причини змусили США вступити у війну саме у 1917 р. ?

4. Проаналізуйте умови Комп'єнського перемир'я?

5. Поясніть чому Німеччина та її союзники зазнали поразки.

6. Проаналізуйте наслідки Першої світової війни. Які з них т найбільше вражають особисто вас?

Проблемне запитання.

У чому полягала перспективність і без перспективність Першої світової війни для держав, які брали в ній участь?

Тема. Облаштування повоєнного світу.

Версальсько-Вашингтонська система.

План.

1. Паризька мирна конференція 1919 року:

- а) наміри головних держав-переможниць на конференції;*
- б) Версальський договір з Німеччиною. Створення Ліги Націй;*
- в) мирні договори з Австрією, Угорщиною, Болгарією, Туреччиною.*

2. Врегулювання проблеми репарацій.

3. Вашингтонська конференція.

4. Завершення складання Версальсько-Вашингтонської системи, її сильні та слабкі риси.

Мета: розкрити цілі держав-переможниць на Паризькій конференції; з'ясувати суть проблеми репарацій для Німеччини; розкрити причини й наслідки рурського конфлікту; проаналізувати план Дауеса і план Юнга з урегулювання проблем репарацій схарактеризувати Версальський мирний договір і виявити суть суперечностей Версальської системи договорів; з'ясувати значення створення Ліги Націй; висвітлити моральний бік Версальського договору, виникнення «принижених і ображених країн» і держав-переможниць; пояснити суть міждержавних суперечностей на Далекому Сході й у Тихоокеанському регіоні; проінформувати про хід Вашингтонської конференції; проаналізувати її рішення; розкрити сильні і слабкі сторони Версальсько-Вашингтонської системи; сформувати вміння аналізувати й узагальнювати історичний матеріал, оцінювати хід подій і визначати роль особистості в історії.

Основні знання: стратегічні цілі держав Антанти напередодні конференції; основні рішення Паризької мирної конференції; суть Версальського мирного договору; «14 пунктів» В.Вільсона; суперечності на Далекому Сході й у Тихоокеанському регіоні; рішення Вашингтонської конференції; суперечності сформованої в повоєнний час системи мирних договорів.

Поняття і терміни: «14 пунктів» В.Вільсона; мандатна система; репарації; контрибуції; Версальська мирна система; Рейнська демілітаризована зона; Ліга Націй; Рурський конфлікт; суть і наслідки плану Дауеса і плану Юнга; «Угода чотирьох держав», «Угода п'яти держав», «Угода дев'яти держав», Версальсько-Вашингтонська система.

Основні дати й події:

18 січня - 28 червня 1919р. - робота Паризької мирної конференції;

28 червня 1919р. - підписання Версальського мирного договору;

10 вересня 1919р. - підписання Сен-Жерменського договору з Австрією;

27 листопада 1919р. - підписання Нейського договору з Болгарією;

4 червня 1920р. - підписання Тріанонського договору з Угорщиною;

10 серпня 1920р. - підписання Севрського договору з Туреччиною.

11 січня 1923р. - окупація Руру;

9 квітня 1924р. - прийняття плану Дауеса;

31 серпня 1929р. - прийняття плану Юнга країнами-учасницями Гаазької конференції.

листопад 1921р. - лютий 1922р. - робота Вашингтонської конференції;

1919-1935рр. - період існування Версальсько - Вашингтонської системи.

Особистість в історії: В. Вільсон, Ж. Клемансо, Д. Ллойд-Джордж, Ч. Дауес, О. Юнг.

Обладнання заняття: політична карта світу.

Тип заняття: засвоєння нових знань і вмінь.

- На відкритті конференції 1919 р. були присутні 72 делегати з 26 країн. Головну роль відігравала «Велика четвірка» в особі президента США В.Вільсона та прем'єр-міністрів Ж.Клемансо (Франція), Д.Ллойд Джорджа (Велика Британія) і В.Орландо (Італія).

- Країни Антанти вкрай негативно поставились до радянської Росії й не визнавали самого факту її існування. Вони мали намір створити «санітарний кордон» навколо Росії і переділити її на сфери впливу.

- США виходили на передові позиції в світі, їхня економічна і військова могутність у період війни дуже зросла. США претендували на роль лідера в повоєнному світі.

- 28 червня 1918 р. у Версалі був підписаний договір, що офіційно завершив Першу світову війну.

- Перші 26 статей із 400 статей договору започаткували Лігу Націй, яка мала стати гарантом миру та безпеки.

- Американський сенат відмовився від ратифікації Версальського договору, оскільки США не бажали зв'язувати себе участю в Лізі Націй.

- Уся провина у розв'язанні війни лягла на Німеччину, яку на цій конференції було поставлено в принизливе становище: її делегацію навіть не запросили за стіл переговорів, результати яких Німеччині було лише повідомлено.

- Договір передбачав такі умови:

1) переділ кордонів Німеччини із Францією, Бельгією, Люксембургом, Австрією, Чехословаччиною за рахунок німецьких земель;

2) Ельзас і Лотарингія повертались Франції;

3) Саарські вугільні копальні відходили до Франції;

4) Гданськ ставав вільним містом;

5) Познань, райони Пруссії та Померанії передавались Польщі;

6) Німецькі землі на лівому березі Рейну і 50-кілометрова смуга на його правому березі оголошувались демілітаризованою зоною.

- Договір передбачав значні обмеження військової потужності Німеччини.

- На конференції було вироблено також мирні договори з союзниками Німеччини - Австрією, Болгарією, Угорщиною й Туреччиною.

- Конференція, що зафіксувала нове співвідношення сил на Далекому Сході, тривала з 12.11.1921 р.-6.02.1922 р.

Версальсько-Вашингтонська система зафіксувала нове співвідношення сил

між державами. Було створено нову модель міжнародних відносин.

Запитання:

1. *В чому полягали головні причини загострення відносин між країнами переможницями на передодні і під час Паризької конференції?*
2. *Що свідчить про те, що держави переможниці, підписуючи з переможеними договори, дбали про власні політичні інтереси?*
3. *Проаналізуйте вимоги, що їх висували країни переможниці до Німеччини та її союзників?*
4. *Чому на вашу думку, виникли протиріччя серед держав, які перемогли у війні?*
5. *Чому народи переможених країн, зокрема Туреччини, виступали за підписання нових договорів?*
6. *Назвіть керівні органи Ліги Націй у порядку їх значущості:*
  - a) Секретаріат;
  - б) Асамблея;
  - в) Рада;
  - г) Мандатна комісія.
7. *Чому, на вашу думку, рішення американського конгресу про неприєднання США до Ліги Націй завдало тяжкого удару по цій організації?*
8. *Назвіть договори, в яких йшлося про долю Західної України?*
9. *Визначте значення Версальського договору.*
10. *Проаналізуйте рішення Вашингтонської конференції.*

Проблемні запитання.

1. *В чому полягали слабкі і сильні сторони Версальсько-Вашингтонської системи?*
2. *Якими ви вбачаєте шляхи розв'язання проблеми репарацій для Німеччини?*

Тема. Велика Британія.

План.

- 1. Становище країни після Першої світової війни,*
- 2. Внутрішня політика лейбористів та консерваторів у 20 - 30-х рр.*
- 3. Прояви світової кризи 1929 -1933 рр. у Британії.*

Мета: схарактеризувати соціально-економічне й політичне становище країни після Першої світової війни; проаналізувати і порівняти політичний курс консервативного й лейбористського урядів; формувати вміння зіставляти й порівнювати історичні факти, аналізувати і структурувати історичний матеріал, робити висновки; формувати в студентів уявлення про політику реформізму як запоруку соціальної стабільності суспільства.

Основні знання: соціально-економічний розвиток Великої Британії після Першої світової війни; політика коаліційного уряду Ллойд Джорджа; політика консерваторів; загальний страйк 1926р.; вплив світової економічної кризи на соціально-економічне й політичне життя Великої Британії; криза британського колоніалізму.

Поняття і терміни: консерватори; лейбористи; коаліційний уряд; тред-юніони; Британська співдружність націй.

Основні дати й події:

23 січня 1924 р. - прихід до влади лейбористів;

4-12 травня 1926р. - загальний страйк у Великій Британії;

1924 -1929рр. - період правління консерваторів;

1931 -1935рр. - діяльність коаліційного уряду;

1931р. - Вестмінстерський статус.

Особистість в історії: Д.Ллойд Джордж.

Обладнання заняття: підручник, політична карта світу.

Тип заняття: комбінований.

Великобританія, як провідна держава Антанти, досягла багатьох своїх інтересів за підсумками війни. Однак перемога дісталася дорогою ціною, країна перетворилася з кредитора на боржника.

Рішення Паризької мирної конференції були сприятливими для країни, її колоніальні володіння суттєво збільшилися.

Було усунуто головного конкурента - Німеччину, отримано великі репарації.

Перші повоєнні вибори (грудень 1918 р.) пройшли за новим виборчим законом, що передбачав збільшення кількості виборців. В результаті виборів було сформовано коаліційний уряд, до якого ввійшли представники консерваторів, лібералів, лейбористів. Очолив його Д.Ллойд-Джордж.

Лейтмотивом діяльності уряду було гасло: «розбудити Великобританію».

Прем'єр-міністр вважав, що найкращим методом виходу країни з економічної кризи буде стримування приватної підприємницької ініціативи, демонтаж системи державного регулювання.

Було прийнято програму допомоги безробітним та будівництво дешевих

жител для малозабезпечених. У 1918 р. було запроваджено 8-річну, а в 1921 р. - 9-річну безкоштовну обов'язкову освіту.

23 січня 1924 р. Р.Макдональд оголосив склад першого в історії Великобританії лейбористського уряду. Лейбористи проводили гнучкішу політику ніж консерватори. Вони йшли на невеликі поступки робітникам з метою зміцнення стабільності. Однак лейбористи не дотримали передвиборних обіцянок.

Уряд визнав СРСР, але не поспішав налагоджувати двосторонні відносини.

Запитання:

1. Як змінився статус Великої Британії у світі після Першої світової війни?
2. Чому фашизм не поширився у Британії?
3. Страйк шахтарів і загальний страйк 1926 р.: причини наслідки, уроки.
4. Коли вперше жінки Британії дістали право голосу?
5. Порівняйте прояви великої депресії у США та у Великій Британії.
6. Який із запропонованих варіантів оцінки конституційної кризи ви вважаєте правильним:
  - а) вона засвідчила занепад монархії та підвищення ролі виконавчої влади;
  - б) стала підтвердженням того, що коли йдеться про владу то емоції й почуття повинні поступитись обов'язку;
  - в) ваш варіант відповіді.

Проблемне запитання.

Чим були породжені повоєнні проблеми Британії - країни, на території якої не пролунав жоден постріл за час війни?

Тема. Японія.

План.

1. Наслідки Першої світової війни для Японії.

2. Мілітаризація країн.

3. Демократичний рух.

Мета: з'ясувати наслідки Першої світової війни для Японії; визначити причини мілітаризації та її наслідки; охарактеризувати демократичний рух у країні; формувати вміння аналізувати історичний матеріал, працювати з документами; виховувати студентів у дусі неприйняття війни як засобу розв'язання конфліктів.

Основні знання: наслідки Першої світової війни; загострення відносин зі США; меморандум Танка і мілітаризація країни; агресія Японії щодо Китаю; суть демократичного руху в країні.

Основні поняття та терміни: меморандум Танка, мілітаризація, агресія, «Велика Японія».

Основні дати і події:

липень 1927р. - меморандум генерала Танка;

жовтень 1931 р. - окупація Японією Північно-Східного Китаю;

березень 1933 р. - вихід Японії з Ліги Націй;

7 липня 1937р. - початок вторгнення до Північного Китаю.

Особистість в історії: генерал Танка.

Обладнання заняття: підручник, політична карта світу.

Тип заняття: засвоєння нових знань.

Запитання:

- 1. Яку участь брала Японія у Першій світовій війні?*
- 2. Враховуючи внесок Японії у перемогу союзників у Першій світовій війні, чи мала, на вашу думку, вона підстави бути невдоволеною своїм повоєнним місцем у світі?*
- 3. Як ви розумієте термін „мілітаризація“?*
- 4. В яких сферах виникло гостре суперництво між США та Японією?*
- 5. В чому, на вашу думку, полягали особливості демократичного руху у Японії?*

Проблемне запитання.

У чому полягали причини агресивної політики Японії?

Тема. Розвиток культури в міжвоєнний період.

План.

- 1. Удосконалення системи освіти.**
- 2. Найважливіші досягнення науки.**
- 3. Технічний прогрес.**
- 4. Мистецтво.**
- 5. Олімпійський рух.**

Мета: охарактеризувати рівень розвитку освіти, науки, техніки, літератури, мистецтва в міжвоєнний період; з'ясувати значення наукових відкриттів для розвитку індустріального суспільства в міжвоєнний період; розкрити суть технічного прогресу; показати відмінності в розвитку культури демократичних і тоталітарних держав; формувати вміння готувати реферати з використанням різних джерел знань: документів, науково-популярної літератури, періодичних видань; працювати з порівняльною таблицею; показати значення культури для розвитку особистості.

Основні знання: удосконалення системи освіти; наукові досягнення; технічний прогрес; основні напрямки в розвитку літератури, мистецтва.

Основні поняття і терміни: технічний прогрес, «масова культура», модернізм, сюрреалізм, авангардизм, олімпійський рух.

Обладнання заняття: політична карта світу, опорні схеми, підручник.

Тип заняття: комбінований.

Запитання:

- 1. Якими, на вашу думку, обставинами були зумовлені пошуки кращих форм освіти у 20- 30 рр. ?*
- 2. Які чинники вплинули на розвиток науки?*
- 3. Доведіть чи спростуйте закономірність твердження, що розвиток літератури нерозривно пов'язаний з визначальними для коленої епохи подіями.*
- 4. Хто з визначних письменників брав участь в антивоєнному русі?*
- 5. Поясніть вислів „утрачене покоління”.*
- 6. Які, на вашу думку, нові риси з'явилися в мистецтві після Першої світової війни?*
- 7. Що нового принесло в кіномистецтво ХХст.. Чим на вашу думку був спричинений стрімкий злет саме американського кіно?*

Проблемне запитання.

В чому полягають особливості розвитку культури в тоталітарних і демократичних державах?

Тема. Китай.

План.

1. *«Рух 4-го травня».*
2. *Діяльність Сунь Ятсена.*
3. *Революційні події 1925 - 1927рр.*
4. *Розбіжності між Гомінданом і комуністами.*

Мета: з'ясувати причини «Руху 4 травня»; охарактеризувати революційні події 1925 - 1927 рр.; визначити суть протиборства між комуністами; формувати вміння аналізувати історичні події, цілі, внутрішні мотиви дій історичних особистостей.

Основні знання: причини й наслідки «Руху 4 травня»; діяльність Сунь Ятсена; перебіг революційних подій 1925 - 1927 рр.; цілі Гоміндану, цілі комуністів, суть протистоянь між ними.

Поняття й терміни: «Руху 4 травня», Гоміндан, «особливий район», «Північний похід».

Основні дати і події:

4 травня - 28 червня 1919 р. - патріотичний «Рух 4 травня»;

січень 1924р. - I з'їзд Гоміндану;

1925 -1927рр. - революційна війна Гоміндану проти мілітаристів півночі;

вересень 1937р. - створення єдиного фронту Гоміндану і КПК проти японських окупантів.

Особистість в історії: Сунь Ятсен, Чан Кайші, Мао Цзедун.

Обладнання заняття: підручник, політична карта світу.

Тип заняття: засвоєння нових знань.

Запитання.

1. Назвіть причини „руху 4-го травня" та його вплив на активізацію боротьби за суверенітет Китаю.

2. Проаналізуйте визвольну боротьбу народів Китаю проти японських агресорів.

3. Чи вважаєте ви, що квітневий 1927р. переворот, здійснений Чан Кайші, був закономірним акордом революційних подій 1925-1927 р.?

4. Охарактеризуйте політичний портрет Сунь Ятсена.

5. Об'єднаний фронт гомінданівців і комуністів був закономірним етапом у розвитку китайської революції чи вимушеним кроком з боку обох політичних сил?

Проблемне запитання.

Чому розвиток відносин між Гомінданом і КПК йшов від протистояння до узгодження дій?

Тема. Франція.

План.

1. Становище країни після Першої світової війни,

2. Соціально-економічний розвиток країни у 20 -30-х рр.. Зростання фашистської загрози.

3. Діяльність уряду народного фронту.

Мета: охарактеризувати наслідки Першої світової війни для Франції; проаналізувати соціально-економічний і політичний розвиток країни в 1920 - 1930-ті рр., виділити чинники політичної нестійкості; розкрити політику Нового фронту; формувати вміння аналізувати й узагальнювати історичні події, порівнювати їх і робити висновки; підвести студентів до думки про те, що консолідація демократичних сил у суспільстві покликана запобігти становленню тоталітаризму.

Основні знання: вплив Першої світової війни на розвиток країни; соціальні конфлікти; блокова політика урядів; наростання фашистської загрози; єдність антифашистських сил і діяльність уряду Народного фронту.

Поняття і терміни: радикали, Народний фронт, «Лівий блок», «Національний блок».

Основні дати й події:

1919 - 1924 рр. - діяльність уряду «Національного блоку»;

1924 - 1926рр. - діяльність уряду «Лівого блоку»;

1926 - 1929 рр. - діяльність уряду «Національна єдність»;

6 лютого 1934 р. - спроба фашистського путчу в Парижі;

1936 - 1938рр. - правління Народного фронту.

Особистість в історії: Л. Блюм.

Обладнання заняття: підручник, політична карта світу, атлас.

Тип заняття: засвоєння нових знань і вмінь.

- У 20-і рр. ХХ ст. французька економіка досягла часткової стабілізації.

Причини високих темпів промислового розвитку:

1) одержання репарацій від Німеччини;

2) використання саарського вугілля і лотаринзької руди;

3) дешева робоча-сила в колоніях;

4) ефективна робота великих монополістичних об'єднань («Рено», «Пежо», «Шнейдер»);

5) зростання цін на товари народного споживання.

- В економіці країни переважала важка промисловість; легка промисловість переживала занепад. Виникли нові галузі промисловості: автомобілебудування, авіація, хімічна, радіотехніка. Франція перетворювалася на індустріально-аграрну країну.

- Франція залишалася державою-рантьє: давала капітали в борг під великі відсотки або одержувала прибуток від цінних паперів численних іноземних компаній.

- У 1930 р. країну охопила економічна криза. Вона почалася пізніше, ніж в

інших країнах, але тривала довше.

Вияви економічної кризи у Франції:

- 1) падіння промислового виробництва;
- 2) зменшення зовнішньої торгівлі;
- 3) різке зростання безробіття;
- 4) падіння цін на сільськогосподарську продукцію;
- 5) масове зубожіння дрібних підприємців;
- 6) одержання працівниками державних підприємств дотацій від держави;
- 7) політична нестабільність і часта (8 разів!) зміна уряду.

- Політичне життя Франції 20-х рр. характеризується боротьбою двох політичних сил -правих партій (Національний блок) і партій радикалів і соціалістів (Лівий блок). Із представників партій цих блоків формувалися уряди.

- У 30-і рр. у Франції активізується діяльність крайньо правих та фашистських організацій і партій. Цьому сприяли: економічна криза; різке падіння рівня життя і підйом фашизму в Німеччині, Італії.

- В лютого 1934 р. фашисти здійснили спробу державного перевороту, їхні вимоги: встановити сильну владу; переглянути конституцію; скасувати демократичні свободи.

- Складні обставини в країні викликали створення Народного фронту - об'єднання широких мас трудящих проти фашизму; соціалістична, комуністична і радикальна партії об'єднуються для створення коаліційного демократичного уряду.

- У 1936 р. представники Народного фронту перемогли на виборах до парламенту і сформували коаліційний демократичний уряд за участю радикала Едуарда Даладьє, соціаліста Леона Блюма, комуніста Моріса Тореза. У діяльності уряду знайшла відображення Програма Народного фронту:

- 1) збереження демократичних свобод і республіканського ладу;
- 2) роззброєння і розпуск фашистських організацій;
- 3) націоналізація військової промисловості;
- 4) закон про 40-годинний робочий тиждень;
- 5) збільшення пенсій і допомоги а безробіття;
- 6) щорічна двотижнева оплачувана відпустка;
- 7) підвищення закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію;
- 8) установа контролю над Французьким банком і залізницями.

- У діяльності Народного фронту були свої суперечності й проблеми;

1) безкомпромісна позиція комуністів, які наполягали на побудові соціалізму в країні;

2) питання про союзника для Франції: Англія чи СРСР?

3) розбіжності соціалістів і правих партій у питанні ставлення Франції до громадянської війни в Іспанії (соціалісти наполягали на допомозі республіканським силам);

4) відсутність фінансової підтримки з боку правих сил, фінансистів і підприємців.

- 10 квітня 1938 р. до влади прийшов уряд радикала Едуарда Даладьє. Після цього в Народному фронті стався розкол: радикали вийшли з його складу. Уряд збільшив податки, ліквідував 40-годинний робочий тиждень.

Запитання:

1. Проаналізуйте як Перша світова війна вплинула на економічний розвиток Франції.
2. Французький фашизм 20 - 30-х рр.: серйозна небезпека для демократії у країні, чи намагання фашистських організацій привернути до себе увагу й заробити на цьому політичний капітал?
3. Чому фашистські організації не доступилися до влади у Франції?
4. Поясніть причини приходу до влади Народного фронту.
5. Результати перебування при владі уряду Народного фронту були не однозначними.
6. Якщо «зважити» на шальках терезів перемоги і поразки цього уряду, то що, на вашу думку, переважить?
7. Чим було викликано розпад Народного фронту?

Проблемне запитання.

Якими були шляхи досягнення соціального компромісу у Франції для запобігання приходу фашистів до влади?

Тема. Югославія.

План

1. Утворення Королівства сербів, хорватів і словенів.

2. Відовданська конституція 1921 р.

3. Національне питання.

4. Державні перевороти 1929 -1941 рр.

Мета: з'ясувати, як було утворено Королівство сербів, хорватів і словенців; визначити суть національного питання, причини його загострення; охарактеризувати державні перевороти 1929 р. і 1941 р.; формувати вміння зіставляти історичний матеріал, аналізувати, робити власні висновки.

Основні знання: Корфська декларація; утворення Королівства сербів, хорватів і словенців; формування території держави; економічний розвиток; Відовданська конституція; загострення національного питання; державні перевороти 1929 р. і 1941 р.

Поняття і терміни: династія Карагеоргієвичів; Відовданська конституція; Народна скупщина; національне питання; диктатура.

Основні дати і події:

1 грудня 1918р. -утворення Королівства сербів, хорватів і словенців;

28 червня 1921 р. - прийняття Відовданської конституції;

6 січня 1929 р. - державний переворот, установа монархічної диктатури;

27 березня 1941 р. - державний переворот.

Особистість в історії: Александр Карагеоргієвич.

Обладнання заняття: підручник, політична карта світу.

Тип заняття: засвоєння нових знань.

- 6 жовтня 1918 р. у Загребі було створено Народне віче, що оголосило себе представником інтересів словенців, хорватів і сербів. Провідні позиції в Народному вічі посідали представники Хорватії. Основною метою своєї роботи віче вважало проголошення незалежності південних слов'ян.

- 29 жовтня 1918 р. було проголошено про створення Держави словенців, хорватів і сербів і її відокремлення від Австро-Угорщини. Однак уже незабаром після проголошення незалежності держава показала свою нежиттєздатність.

- Не було здійснено аграрної реформи і соціальних заходів; не було проведено виборів до місцевих органів влади; на місцях не виконувалися розв'язання центральних органів влади. Нове державне утворення не було визвано світовим співтовариством. Італія захопила частину земель держави, оголосивши, що вони входять до сфери її інтересів.

- У цей час Сербія починає відігравати провідну роль у справі об'єднання південних слов'ян: виступає проти вияву сепаратизму південнослов'янськими народами. Представники Сербської радикальної партії і королівського двору активно пропагують ідею «возз'єднання всіх південнослов'янських земель у єдиній дер».

- Великосербська ідея про унітарну державу південних слов'ян завойовувала

дедалі більше прихильників. За об'єднання з Сербією виступили хорвато-сербська коаліція і більшість політичних партій. Черногорці прийняли рішення про створення із Сербією єдиної держави. Представники Воєводини також затвердили акт про приєднання до Сербії.

- 1 грудня 1918 р. у Белграді представники Народного віча передали принцу Олександрові заяву про возз'єднання південнослов'янських земель із королівством Сербія. Нова держава одержала назву Королівство сербів, хорватів і словенців (КСХС).

- 10 червня 1921 р. було затверджено Видовданську конституцію, що проголосила КСХС монархією на чолі з династією Карагеоргієвичів і закріпила унітарний устрій держави. Конституція узаконила панівне становище Сербії в королівстві й ігнорування прав інших національностей.

- КСХС було багатонаціональною і багаторелігійною державою. Серби, чорногорці, македонці сповідували православ'я; хорвати і словенці - католицтво; жителі Боснії, Герцеговини і Косово - іслам.

- Панівне становище в королівстві посідали правлячі кола Сербії, що проводили великосербську націоналістичну політику: придушувалися національні інтереси інших народів, не були організовані органи місцевого самоврядування на несербських територіях, при цьому серби висунули ідею про «трьохіменний народ» (серби, хорвати, словенці).

- Ідея сербського унітаризму зустрічала відсіч з боку хорватських федералістів і чорногорських автономістів. Ситуація загострювала міжнаціональні відносини і поглиблювала політичну кризу в КСХС. У 1929 р. криза завершилася державним переворотом і перейменуванням КСХС у Королівство Югославія. Посилилися репресії проти несербського населення. Національні проблеми вирішувалися твердими методами, посилилася політика сербізації суспільства.

- Висновок. КСХС було створене як конгломерат різних народів, що сповідують різну релігію і мають різні погляди на національні проблеми. Національне питання було ключовим у суспільно-політичному житті країни. У його центрі були сербо-хорватські суперечності. Таким чином, ще в 20-і рр. було закладено національні суперечності, що вилилися наприкінці ХХ ст. у розпад Югославії та жорстоку міжнаціональну і релігійну війну. Вихід із ситуації дотепер не знайдено.

Запитання:

1. *За яких обставин було утворене Королівство хорватів, сербів і словенів? Чи було це Королівство штучним державним утворенням?*

2. *Чи сприяло, на вашу думку стабільності Югославії те, що до її складу увійшли території, вилучені за міжнародними договорами?*

3. *Назвіть причини і сутність державного перевороту 1929 р.*

4. *Який вплив на Югославську зовнішню політику справили вбивство короля Олександра та військовий переворот в березні 1941 р.*

Проблемне запитання.

В чому полягали суперечності і якими були наслідки утворення Королівства сербів, хорватів і словенців?

Тема. Індія.

План.

- 1. Національно-визвольний рух після Першої світової війни,*
- 2. М.Ганді. Кампанія громадянської непокори.*
- 3. Політичні сили Індії) їхнє ставлення до деколонізації країни.*

Мета: розглянути особливості національно-визвольного руху в країні після Першої світової війни; розкрити суть поглядів М.Ганді, їхній вплив на індійське суспільство визначити складові елементи кампанії громадянської непокори, значення їх в історії Індії; формувати вміння аналізувати і порівнювати історичний матеріал, працювати з історичними документами, простежувати вплив історичної особистості на розвиток подій у країні.

Основні знання: активізація національно-визвольного руху; погляди М.Ганді; гандизм; суть і наслідки кампанії громадянської непокори.

Поняття й терміни: бойкот, сатьяграха, Індійський національний конгрес (ІНК), гандизм.

Основні дати і події:

1920 -1922 рр . - перша кампанія непокори в Індії;

1930 -1931 рр. - друга кампанія непокори в Індії;

11 березня 1930р. - початок «соляного походу» М.Ганді;

серпень 1935 р. - прийняття Великою Британією закону «Про управління Індією».

Особистість в історії: М.Ганді.

Обладнання заняття: підручник, політична карта світу.

Тип заняття: засвоєння нових знань.

Запитання.

- 1. Який вплив, на вашу думку, мала Перша світова війна на Індію?*
- 2. Проаналізуйте основні принципи соціально-економічного й філософсько-релігійного вчення М.Ганді.*
- 3. Абсолютна більшість індійців поділяла переконливість М.Ганді в тому, що шлях до незалежності лежить винятково через сатьяграху. Чим ви можете пояснити таку одностайну підтримку свого лідера народом Індії?*
- 4. Чому індійці називали М.Ганді „ великою душею ”?*
- 5. Які риси характеру М.Ганді вам найбільше запам'яталися?*

Проблемне запитання.

В чому суть кампаній громадянської непокори та їхнє значення для майбутньої долі Індії?

Тема. Перебіг війни в 1943 р.

План

1. *Сталінградська битва, значення та наслідки.*
2. *Розгром німецьких військ на Орловсько-Курській дузі.*
3. *Тегеранська конференція. її рішення та значення.*

Мета: ознайомити студентів з перебігом воєнних дій у 1943 р. з'ясувати наслідки корінного перелому в ході війни. Розкрити значення Сталінградської та Курської битв. Розкрити завдання і значення Тегеранської конференції, формувати вміння аналізувати історичні документи, давати оцінку діяльності історичних осіб.

Основні знання: корінний перемол в ході війни, контрнаступ радянських військ під Сталінградом, тегеранська конференція, її рішення та значення .

Поняття і терміни: корінний перелом, контрнаступ, Тегеранська конференція.

Основні дати і події:

17 липня 1942 р. - 2 лютого 1943 р. - Сталінградська битва.

5 липня - 23 серпня 1943 р. - битва на Курській дузі.

3 вересня 1943 р. - підписання Італією акту про капітуляцію.

Особистість в історії: Й.Сталін, Г.Жуков, У.Черчіль, Ф.Рузвельт, Паулюс.

Обладнання заняття: карта „Друга світова війна”, опорні схеми, підручник.

Тип заняття: комбінований.

Події кінця 1942-1943 рр. Знаменували собою перехід стратегічної ініціативи до країн антигітлерівської коаліції - відбувся корінний перелом в ході Другої світової війни

- Сталінградська битва і її значення

I ЕТАП:

- 17 липня - жовтень 1942 р. (наступ німецьких військ, вихід їх до Волги і Північного Кавказу).

- 25 серпня 1942 р. нім. війська вийшли до західних околиць Сталінграду (війська 6-ї і 4-ї танкової армій).

- А. Гітлер дав наказ авіації стерти місто з лиця землі (стратегічна помилка, бо радянські війська закріпилися в руїнах на вузькій смужці землі вздовж Волги і стояли на смерть).

- Сталінградська битва перетворилася на символ боротьби двох тоталітарних режимів, протистояння двох лідерів - А. Гітлера і Й. Сталіна.

- Після впертих і безплідних спроб штурмом скинути радянські війська у Волгу, німецьке командування в середині жовтня дало наказ про перехід до оборони.

- СРСР активно готувався до контрнаступу (йшло нарощування випуску зброї за Уралом, накопичення резервів.)

II ЕТАП:

- 19 листопада 1942 р. - 2 лютого 1943 р. (контрнаступ радянських військ, оточення і розгром німецького угруповання на Волзі)

- 19 листопада 1942 р. радянські війська силами трьох фронтів (Півд.-Західного - Ватутін, Степового - Єременко і Донського - Рокосовський) переходять у контрнаступ, внаслідок якого в оточенні під Сталінградом опинилося 330 тис. німецьких солдат і офіцерів. Спроба деблокади оточених силами військ Манштейна була зірвана.

- 30 січня 1943 р. командуєчий німецькими військами під Сталінградом фельдмаршал Паулюс підписав акт капітуляції,

- 2 лютого 1943 р. припинили опір останні оточені частини.

- Загальні втрати Німеччини під Сталінградом:- 1,5 млн. чол., 3,5 тис. танків і штурмових гармат,

- 12 тис гармат і мінометів,

- 3 тис. літаків.

Значення Сталінградської битви

- початок корінного перелому в ході Другої світової війни;

- стратегічна ініціатива на Східному фронті переходить до СРСР;

- під впливом перемоги під Сталінградом активізується рух Опору в країнах Європи;

- зростає міжнародний авторитет СРСР, зміцнюється антигітлерівська коаліція.

КУРСЬКА БИТВА (5 липня - 23 серпня 1943 р.): Розгром німецьких військ на Курській дузі

- Внаслідок контрнаступу радянських військ на південній ділянці фронту утворилася т.зв. "Курська дуга", де і розгорнулися головні події літа 1943 р.

- Німецьке командування запланувало наступ на Курській дузі (операція "Цитадель") з метою оточення та ліквідації радянських військ в цьому районі.

- Радянське командування також готувало наступ на цій ділянці фронту, але перейшло до наміреної оборони, знекровило в оборонних боях кращі німецькі військові з'єднання та розгорнуло контрнаступ.

- *5 серпня 1943 р. були визволені Орел і Белгород, 23 —Харків.*

Висадка англо-американських військ в Сицилії. Капітуляція Італії

На 10 травня 1943 р. було завершено розгром італо-німецьких військ в Північній Африці (Туніс). Після цього англо-американські війська здійснюють висадку в Сицилії (10 липня 1943 р.). Наближення союзницьких військ призвело до кризи фашистського режиму в Італії. Муссоліні був заарештований, новий уряд очолив маршал Бадольйо.

Значення Курської битви

- Завершився докорінний перелом в ході війни: на вересень 1943 р. Червона Армія виходить до Дніпра, до т.зв. "Східного валу". Розпочинається операція по визволенню Києва (6 листопада

1943 р. Київ було визволено).

- Операція "Цитадель" була останньою великомасштабною наступальною операцією вермахту на Східному фронті.

- В Курській битві були знищені кращі частини німецької армії. Втрати німецької армії склали 500 тис. чол., 1,5 тис. танків, 3,7 тис. літаків, 3 тис. гармат.

Тегеранська конференція: її рішення і значення

- З метою подальшої координації зусиль 28 листопада -1 грудня 1943 р. відбулася зустріч глав трьох держав (США, СРСР та Великої Британії) у Тегерані.

На конференції було прийнято ряд важливих рішень:

- про відкриття другого фронту у Європі (планувалася операція на травень 1944 р. у Північній Франції);

- про узгодження операцій на 1944 р. в Східній та Західній і Південній Європі проти Німеччини;

- зобов'язання СРСР вступити у війну проти Японії після капітуляції Німеччини;

- питання післявоєнного устрою світу (облаштування Німеччини, доля Рурської і Саарської областей). Різні проекти щодо цього були у Рузвельта, Черчілля і Сталіна.

- питання кордонів Польщі (щодо польсь-ко-радянсько-го кордону, то Сталін наполягав на визнання кордону 1939 р., який в цілому співпадав з "лінією Керзона", бо це дозволяло закріпити возз'єднання народів України і Білорусії)

Хоча Тегеранські переговори і не привели до прийняття спеціального рішення про створення міжнародної організації, але вони засвідчили наміри трьох великих держав до післявоєнного співробітництва.

Запитання.

1. Поясніть поняття „докорінний перелом" в ході Другої світової.
2. Визначить передумови корінного перелому в ході Другої світової війни.
3. Чому битви під Сталінградом і на Курській дузі спричинили корінний перелом?
4. Назвіть перемоги, здобуті союзниками в інших регіонах світу.
5. Що свідчило про крах фашистського блоку у 1943 р. ?
6. Які питання вирішувались на Тегеранській конференції?

Тема. Німеччина.

План.

1. Розкол Німеччини на ФРН і НДР.

2. Західно-німецьке «економічне диво».

3. Східна Німеччина у 50-80-х рр..

4. Об'єднання Німеччини.

5. Здобутки і проблем.

Поняття і терміни: ФРН, НДР, німецьке «економічне диво», Берлінський мур.

Особистість в історії: Г. Коль, Г. Шредер.

Основні дати і події:

5 вересня 1949р. - утворення ФРН.

7 жовтня 1949 р. — утворення НДР.

3 жовтня 1990р. - об'єднання Німеччини.

Вересень 1998 р. - перемога на виборах соціал-демократа Г. Шредера.

- Поділ Німеччини на чотири зони окупації між державами антигітлерівської коаліції;

- 2 грудня 1946 р. між Британією і США було підписано угоду про об'єднання їхніх зон окупації. Так виникла Бізонія. У лютому 1948 р. до цієї угоди приєдналась Франція і утворилась Тризонія.

- В травні 1949 р. приймається конституція, яка закріпила основні громадянські та політичні свободи і проголосила ФРН.

- До складу ФРН увійшли 11 земель, кожна з яких мала свою конституцію, законодавчі, судові та виконавчі органи. За формою правління ФРН стала парламентською республікою, вищі органи влади - Бундестаг.

- Президент республіки мав обмежені повноваження і виконував представницькі функції.

- 14 серпня 1949 р. відбуваються перші парламентські вибори. Головними претендентами на перемогу стали ХДС - ХСС та СДПН. На посаду канцлера обирається Х. Аденауар.

2.

- Перші роки існування ФРН були відзначені високими і стабільними темпами промислового розвитку. Обсяг промислового виробництва до 1955 р. зріс удвічі, а до 1965 р. вчетверо. За рівнем економічного розвитку Західна Німеччина вийшла на одне з перших місць в світі.

- Німецькому «економічному диву» сприяло декілька факторів:

1) Вдалося зберегти промисловий потенціал країни;

2) Було вдосталь дешевої робочої сили;

3) Допомога по плану Маршалла - 3 млрд. дол.;

4) Відсутність військових видатків до 1956 р.;

5) Надзвичайні зусилля німців;

б) Менталітет.

- Як наслідок середньорічний приріст промислової продукції в 50-х роках становить 10% (коли в США - 4%, а у Великій Британії - 3%).

3.

- НДР розвивалась подібно до інших комуністичних країн Європи - сателітів СРСР.

- За роки будівництва соціалізму республіка досягла певних успіхів у розбудові державної промисловості, в с/г було проведено кооперацію, створено систему безкоштовної освіти та медичної допомоги, пенсійного забезпечення.

- Радянський союз та керівництво НДР прагнули довести світові «переваги соціалізму» на прикладі «першої соціалістичної держави на німецькій землі», випередити ФРН у прихованому змаганні.

- У другій половині 80-х рр. населення НДР виявляло чимраз більше незадоволення всевладдям СЄПН та органів безпеки, відсутністю елементарних громадянських прав і свобод, цензурою, заборонаю приватних поїздок до ФРН, ізоляцією НДР від вільного світу.

- Політика «закручування гайок» призвела до соціально-політичного вибуху. В Берліні 17 червня 1953 р. спалахнуло народне повстання проти комуністичного режиму, яке охопило понад 270 населених пунктів. Влада НДР виявилась нездатною справитись з бурхливими подіями і звернулася за допомогою до радянських військ. Повстання було жорстоко придушене.

- З 1955 р. НДР - член Організації Варшавського договору.

- Наявність між ФРН і НДР відкритого кордону дало змогу у 1949-1961 рр. втекти із Східної Німеччини 2,7 млн. її громадян. Це дуже зашкодило репутації так званого «реального соціалізму». У ніч 13 серпня 1961 р. навколо Західного Берліну було зведено високу бетонну стіну із технічними спорудами завдовжки 155 км. Спорудження «берлінського муру» викликало протести в усьому вільному світі.

- Міжнародне становище Східної Німеччини на початку 70-х рр. було дуже складним. Її визнавали і підтримували з нею дипломатичні відносини лише комуністичні держави.

- У 1972 р. укладено договір між ФРН і НДР пор основи відносин. У договорі зазначалося, що обидві держави, які досі не визнавали одна одну, встановлюють добросусідські відносини і зобов'язуються поважати територіальну цілісність одна одної.

- Тільки після нормалізації відносин між ФРН і НДР Східна Німеччина одержала офіційне визнання Західних країн.

- В 1973 р. обидві держави стали членами ООН.

4.

- З весни 1989 р. в країні назріла гостра політична криза. Пленум ЦК СЄПН звільнив Е.Хонеккера від обов'язків генерального секретаря. Влада поступово втрачала контроль за перебігом подій.

- 9 листопада 1989 р. було повалено «Берлінську стіну».

- У вирі подій СЄПН втрачала владу й розпалась. Комуністичний режим НДР зазнав краху.

- Все ширше верстви суспільства прагнули об'єднання двох німецьких держав.

- Новий уряд взяв курс на швидке об'єднання.

- В урочистій обстановці 3 жовтня 1990 р. відбувся акт возз'єднання Німеччини, що стало подією великої історичної ваги не тільки для німецького народу, а й для всього світу.

Основна проблема, що постала перед новим урядом, полягала в подоланні економічної відсталості східнонімецьких земель, інтеграція державної планової економіки НДР у ринкову еконіку ФРН. За нових умов багато підприємств виявилися неконкурентноспроможними і збанкрутіли. Значно зросло безробіття.

Постала проблема збільшення соціальних витрат і капіталовкладень в економіку східних держав.

Якщо в 1990-1993 рр. у східних землях спостерігався спад виробництва, що породжував песимізм і навіть ностальгію за соціалістичним минулим, то з 1994 роком стало помітним зростання господарської активності.

Вибори до бундестагу у вересні 1998 р. принесли перемогу опозиційним партіям. Соціал- демократи сформували уряд, канцлером став їхній лідер Г. Шредер.

Великою проблемою для Німеччини є масова імміграція з країн СРСР, Югославії, Близького та Середнього сходу. Це викликає соціальну напруженість. Незадоволення населення і призводить до появи неонацистських расових та інших агресивних угруповань.

Німеччина сьогодні - це міцна правова демократична країна, що забезпечує своїм громадянам гідний рівень життя і соціальний захист.

У 80-90-х рр. канцлер ФРН був активним поборником європейської інтеграції і водночас виступав за обмеження впливу США у Європі, наполегливо шукав нові шляхи і форми співробітництва ФРН з країнами Східної Європи.

Запитання

1. Що спричинило розкол Німеччини після Другої світової війни?
2. У чому основні відмінності в політичному й соціальному устрої ФРН і НДР?
3. Охарактеризуйте економічний розвиток і зовнішню політику ФРН у 50 - 80 -х роках.
4. Назвіть причини економічного відставання НДР від ФРН. Які факти свідчили про кризові явища в політичному й економічному житті НДР?
5. Які наслідки для подальшого розвитку ФРН і НДР мали договори, підписані на початку 70-х років?
6. Розкрийте хід революції 1989 р. у Східній Німеччині. Чому тоталітарний режим зазнав краху?
7. Як було проведено об'єднання Німеччини?
8. Які наслідки мало об'єднання Німеччини для її економічного розвитку і світової співдружності?

Тема. Воєнні дії в 1941 - 1942 рр.

План

1. План «Барбаросса».

2. Напад Німеччини на СРСР.

3. Створення антигітлерівської коаліції.

4. Перебіг дій на радянсько-німецькому фронті.

5. Напад Японії на Перл-Гарбор і початок бойових дій в Тихому океані.

Мета: охарактеризувати перебіг воєнних дій у 1941-1942 рр; ознайомити студентів з планом «Барбаросса» і початком війни проти СРСР; розкрити причини невдач Червоної Армії в перший період війни ; ознайомити з подіями в Перл-Гарбор; розкрити завдання створення антигітлерівської коаліції. Формувати вміння аналізувати історичні документи. Давати оцінку діяльності історичних особистостей.

Основні знання: бойові дії в 1941-1942 рр.. план «Барбаросса». Утворення антигітлерівської коаліції. Причини невдач Радянської Армії. Оголошення війни США. Та Великобританії Японії. Оголошення Німеччиною війни США.

Поняття і терміни: план «Барбаросса», антигітлерівська коаліція.

Основні дати і події:

22 червня 1941 р. - напад Німеччини на СРСР;

7 грудня 1941 р. - вступ у війну США;

1 січня 1942 р. - створення антигітлерівської коаліції.

Особистість в історії: І.Сталін, В.Черчіль, Ф.Рузвельт.

Поняття і терміни: план «Барбаросса», антигітлерівська коаліція, директива.

Обладнання заняття: політична карта, підручник, опорні схеми.

Тип заняття: комбінований.

Воєнні дії в середині 1941 - 1942 р.

План «Барбаросса»

- 18 грудня 1940 р. А. Гітлер підписує директиву №21 про воєнні дії проти СРСР (умовна назва - план "Барбаросса")

- Згідно з директивою передбачався розгром СРСР протягом однієї короткотривалої кампанії (7-8 тижнів);

- Головними стратегічними об'єктами визнані Ленінград, Москва, Центральний промисловий район, Донецький басейн;

- для кампанії виділялося 152 дивізії і 2 бригади;

- союзники-сателіти Німеччини мали виставити 29 піхотних дивізій і 16 бригад;

- планувалося задіяти 2/3 усіх німецьких ВПС ("Люф-тваффе") і значні сили флоту;

- наступ мав здійснюватися 3 групами армій: "Північ" (наступ із Сх. Пруссії в напрямку Ленінграду); "Центр" (через Білорусію на Москву); "Південь" (через Західну Україну, Київ на Донбас і Кавказ);

- термін нападу визначений на весну 1941 р. (але в зв'язку з проведенням операції на Балканах початок операції було перенесено на 22 червня 1941 р.)

- *22 червня Німеччина розпочинає війну проти СРСР.* Наступ йшов по лінії західного державного кордону СРСР від Льодовитого океану до Чорного моря. Союзниками Німеччини у цій війні виступали Фінляндія, Угорщина, Румунія, Італія, Словаччина, Хорватія.

- *Раптовість нападу забезпечила Німеччині значні успіхи в перші дні війни* (н/д: у перші 20 днів Великої Вітчизняної війни німецькі війська захопили Латвію, значну частину Литви, України, Молдавії, Білорусії).

- *Крім фактору раптовості серед причин невдач Червоної Армії в цей період війни історики визначають:*

- репресії другої половини 30-х рр. кадрового складу ЧА;

- жорстку систему централізації управління і підпорядкування у військах, яка стримувала ініціативу командирів;

передбачала, що майбутня війна буде проходити на території ворога; тому використання оборонних споруд реально не передбачалося;

- прорахунки у визначенні головного напрямку удару супротивника.

- *На 8 жовтня 1941 р.* група армії "Північ" (командувач Лесб) вийшла в район Ленінграду і блокувала його; група армій "Центр" (командувач Бок) 29 червня захоплює Мінськ, 16 липня - Смоленськ, на середину жовтня виходить до Москви; група армій "Південь" (командувач Рушнтсдт) на вересень 1941 р. окупувала Правобережну Україну. 19 вересня німецькі війська вступили в Київ.

- *На 22 липня 1942р.* вся територія України була окупована. Але на поч. грудня 1941 р. розпочинається контрнаступ рад. військ під Москвою (т. зв. "битва за Москву") і досить результативний: на січень 1942 р. нім. війська були відкинуті від Москви на 100-250 км., розгромлено 38 дивізій противника.

- *На початку січня 1942 р.* новий контрнаступ, але невдалий. Як наслідок - Харківська трагедія (оточення в травні), втрата Керчі і Севастополя (і всього Криму), блокаду Ленінграда не вдалося прорвати (оточення 2-ї УА генерала Власова).

- *До середини липня 1942 р.* німецькі війська вийшли до Волги в районі Сталінграду і до Кавказу.

- **Напад Японії на Перл-Гарбор і початок бойових дій на Тихому океані**

В цей час Японія активно поширювала свій вплив в Південно-Східній Азії. На перешкоді до встановлення повного панування в регіоні були США.

Ось чому 7 грудня 1941 р. японськими військами було здійснено раптовий напад на головну американську базу в Тихоокеанському регіоні — Перл-Гарбор. Результати (при врахуванні їх раптовості) були вражаючими: із 8 лінкорів - головної ударної сили флоту - 5 було потоплено. 3 - пошкоджено. В той же день японські війська розпочали вторгнення в Таїланд, Малайзію, Бірму. Японський флот висадив десант в Індонезії і на Філіппінах. - 8 грудня 1941 р. США, Великобританія і її домініони оголосили війну Японії.

- 11 грудня 1941 р. Німеччина і Італія у відповідь оголосили війну США. За ними так само вчинили Румунія, Угорщина, Словаччина, Болгарія, Хорватія. Т. ч. війна охопила всі великі держави та їх союзників.

- Після катастрофи в Перл-Гарборі Ф.Д. Рузвельт вживає термінових заходів щодо посилення тихоокеанського флоту (в той же час розгортається масове будівництво кораблів різних типів).

- 7-8 травня 1942 р. відбулася морська битва в Кораловому морі, а 6-7 червня 1942 р. морська битва в районі атолу Мідуей між США і Японією, які завершилися поразкою японців. Ці дві битви шусили японців перейти до стратегічної оборони.

- Американська армія переходить у наступ - в серпні 1942 р. вони починають визволення Алеутських островів та оволодівають островом Гуадалканал.

Стратегічна ініціатива на цих театрах бойових дій перешла до союзників.

Створення антигітлерівської коаліції

11 березня 1941 р. в США був прийнятий закон про ленд-ліз (систему передачі в позику або в оренду зброї, боєприпасів, стратегічної сировини, продовольства), який фактично припинив політику ізоляціонізму.

Цей закон створив умови для створення антигітлерівської коаліції і в першу чергу був поширений на Велику Британію.

- **Серпень 1941 р.** підписання між США і Великою Британією т.зв. "Атлантичної хартії" (пізніше до неї приєднуються СРСР) - одного із основних документів у формуванні антигітлерівської коаліції.

- В ній йшла мова про відсутність у США і Великої Британії намірів до територіальних загарбань, про їх повагу до права народів на самовизначення.

- США і Велика Британія брали на себе зобов'язання відновити суверенні права підкорених народів і створити після війни більш справедливий і безпечний світ на основі підмови від застосування сили.

- **12 липня 1941 р.** - підписання радянсько-англійської угоди про співробітництво (домовленість не укладати сепаратного миру з Німеччиною).

- **1 жовтня 1941 р.** на Московській конференції підписано угоду (між СРСР США і Великою Британією), по якій США і Велика Британія зобов'язувалися надавати допомогу СРСР зброєю і продовольством.

- **Листопад 1941 р.** - на СРСР було поширено дію закону США про ленд-ліз.

- **1 січня 1942 р.** 29 держав (і в першу чергу СРСР, США, Велика Британія, Китай) підписали декларацію об'єднаних націй, яка базувалася на основних принципах Атлантичної хартії.

Запитання.

1. Існує думка, що Й.Сталін готувався до агресії проти сусідніх держав, а А.Гітлер просто випередив його. Як ви ставитесь до неї?

2. В чому суть плану «Барбаросса». Як він здійснювався і чому зазнав краху?

3. Чому У. Черчіль, попри своє негативне ставлення до комуністичних ідей відразу після нападу Німеччини на СРСР оголосив про всіляку підтримку останнього і навіть про союз із ним.

4. Як розпочалася війна в Тихому океані? Які наслідки вона мала для розширення антигітлерівської коаліції?

5. Визначте співвідношення сил СРСР і Німеччини на початку воєнних дій.

6. Назвіть основні битви на радянсько-німецькому фронті протягом 1941-1942 рр.

Тема. Початок війни. Події 1939 - червня 1941 р.

План

1. Причини, характер та періодизація Другої світової війни.

2. Напад Німеччини на Польщу.

3. Вступ Червоної армії в Західну Україну та Західну Білорусію і приєднання їх до СРСР.

4. Вхід до складу Радянського Союзу Північної Буковини, Бессарабії, Литви, Латвії та Естонії

5. Розгром Франції

Мета: розкрити причини Другої світової війни, охарактеризувати стратегічні цілі та плани країн - агресорів, ознайомити студентів з перебігом бойових дій в Польщі з обставинами приєднання Західної України та Західної Білорусії до складу СРСР; з причинами і результатами радянсько - фінської війни; формувати вміння працювати з текстовою порівняльною таблицею, простежувати причинно-наслідкові зв'язки, удосконалювати навички роботи з історичною картою.

Основні знання: причини війни, початок війни, план «Вайс», приєднання Західної України і Західної Білорусії до СРСР, радянсько-фінська війна, розгром Франції.

Поняття і терміни: Друга світова війна, план «Вайс», «дивна війна», «бліцкриг».

Основні дати і події:

1 вересня 1939 р. - напад фашистської Німеччини на Польщу; початок Другої світової війни

3 вересня 1939 р. - оголошення Великою Британією та Францією війни Німеччині.

17 вересня 1939 р. - вступ Червоної армії на територію Західної України та Західної Білорусії.

22 червня 1940 р. - капітуляція Франції.

Обладнання заняття: карта «Друга світова війна», опорні схеми, підручник.

Тип заняття: комбіноване.

- Існування Версальсько-Вашингтонської системи

Версальсько-Вашингтонська система - це системи договорів, підписаних між державами-переможцями після Першої світової війни, в 1919 - 1922 рр., (головним чином Великою Британією, Францією, США і Японією) з країнами, що зазнали поразки (Німеччиною, Австрією, Угорщиною, Болгарією, Туреччиною)

- Ця система поставила Німеччину та її колишніх союзників в складне становище (втрата певних територій, репарації, обмеження військового потенціалу тощо). Японія та Італія також вважали себе обділеними.

- Усі вони прагнули здійснити черговий переділ світу.

Існували різні моделі виходу з кризи. Одні країни виходили із неї шляхом

державного регулювання, проведення економічних реформ при збереженні демократичних засад, в інших - були встановлені тоталітарні режими, що запроваджували мілітаризм в економічній та духовній сферах. Мілітаризм породжував прагнення до переділу світу і створював для цього відповідні передумови. Це загострювало суперечності між великими державами.

- Особлива політика СРСР

Вона передбачала такі елементи:

- не вживати силових методів щодо країн-агресорів (в першу чергу до Німеччини), які могли б дати привід їм розпочати війну, до якої західні держави були не готові;

- йти на поступки країнам-агресорам (щоб направити їх зміцнілий військовий потенціал в майбутньому проти СРСР

- «Ізоляціонізм» США

Політика невтручання у справи європейських країн, відмова від військово-політичних союзів з ними. У 1935 р. було прийнято закон про нейтралітет, згідно з яким у разі виникнення збройного конфлікту накладалося ембарго на експорт зброї країнам, що перебували у стані війни.

- Причини проведення такої політики:

- глибока економічна криза, яка вимагала концентрування всієї уваги на вирішенні внутрішніх проблем;

- зростання напруженості у світі, що породило у США наміри взагалі замкнутися у своїй "американській фортеці". Як наслідок: сама багата країна світу з колосальними ресурсами і здатністю впливати на світові події наче випала із світової політики. Це різко збільшило шанси агресорів на успіх.

- Характер війни Для країн-агресорів:

(Німеччини, Італії, Японії) - загарбницькі держави Амтикомінтернівського пакту" мріяли за допомогою війни розширити власні території, завоювати ринки збуту товарів та джерела сировини.

Для країн окупованих агресорами, країн антигітлерівської коаліції:

справедлива, визвольна (наприклад Польщі, Норвегії, Югославії і т. д.). З другої половини 1940 р. в цих країнах виникає і розгортається рух Опору.

Періодизація війни

I ПЕРІОД: з 1 вересня 1939 р. по 22 червня 1941 р. (напад Німеччини на Польщу - напад Німеччини на СРСР).

II ПЕРІОД: з 22 червня 1941 р. по 19 листопада 1942 р. (напад Німеччини на СРСР - початок контрнаступу радянських військ під Сталінградом).

III ПЕРІОД: з 19 листопада 1942 р. по 6 червня 1944 р. (початок контрнаступу радянських військ під Сталінградом - відкриття другого фронту у Європі).

IV ПЕРІОД: з 6 червня 1944 р. по 8 травня 1945 р. (відкриття другого фронту у Європі - капітуляція Німеччини).

V ПЕРІОД: з 8 травня 1945 р. по 2 вересня 1945 р. (капітуляція Німеччини, капітуляція Японії).

Воєнні дії

1939 р.

- 1 вересня 1939 р. Німеччина розпочала агресію проти Польщі (план "**Вайс**").

- У відповідь Франція та Великобританія 3 вересня оголосили війну Німеччині (бо вони були гарантами територіальної цілісності Польщі). Локальна війна перетворилася на світову.

- Але англо-французькі війська розпочали "дивну війну": вони зайняли позиції на кордоні та утримувалися від будь-яких бойових дій. Це вирішило долю Польщі. Незважаючи на героїчний опір її армії та населення, вона була окупована.

- Коли в німецько-польській війні визначилася перемога Німеччини, СРСР ввів свої війська в східні райони Польщі 17 вересня 1939 р. та приєднав західнобілоруські та західноукраїнські землі по "лінії Керзона" до своїх територій (т. зв. "четвертий поділ Польщі").

- В листопаді 1939 р. СРСР починає військові дії проти Фінляндії, прагнучи задовольнити свої територіальні претензії на півночі (т. зв. "зимова війна"). Війна проти Фінляндії підірвала міжнародний престиж СРСР: 14 грудня 1939 р. його, як країну-агресора було виключено із Ліги Націй.

1940 р.

- Німеччина, користуючись бездіяльністю англо-французьких військ та матеріальною підтримкою СРСР, переходить до активних дій на Заході.

- 9 квітня 1940 р. розпочалася операція "Везерю-бунг", наслідком якої стало загарбання за 1 день Данії та до 10 червня — Норвегії.

- 10 травня 1940 р. розпочалася операція "Гельб" спрямована на розгром Франції. Удар був нанесений через Голландію та Бельгію (бої на території яких тривали відповідно до 14 та 17 травня) і одночасно на стику бельгійсько-французького кордону через Арденський гірський прохід.

В результаті англо-французькі війська були притиснуті до моря в районі порту Дюнкерк на узбережжі Ла-Маншу. Однак основні сили експедиційного корпусу вдалося евакуювати в Англію. Подальший наступ німецьких військ привів до капітуляції Франції 22 червня 1940 р. Північні райони Франції були окуповані, а на півдні був встановлений маріонетковий режим маршала Петена (т.зв. "уряд Віті")

Після цього Німеччина спробувала вивести В. Британію з війни шляхом авіаційних нальотів (т. зв. "битва за Англію"} з липня 1940 р.

В цей час СРСР анексував територію Латвії, Литви і Естонії (3-6 серпня 1940 р. 7 сесія ВР СРСР прийняла постанову про входження їх до складу СРСР), а також отримав від Румунії Бессарабію і Північну Буковину після пред'явленого ультиматиму в червні

18 грудня 1940 р. в Німеччині затверджено директиву №21 (план "Барбаросса") - план військової операції Німеччини проти СРСР

1941 р.

- На поч. 1941 р. Німеччина вимушена була здійснити військові операції рятуючи свого союзника Італію, що вела невдалі бої в Греції.

- В результаті наступальних операцій 17 квітня була окупована Югославія (щоб недопустити її вихід із сфери впливу Німеччини), 29 квітня - Греція (план "Маріта").

- Остаточно німецькі війська добилися перелому в Східному Середземномор'ї після здобуття в результаті десантної операції в травні острова Крит (операція

"Меркурій").

- Одночасно експедиційний корпус Роммеля був направлений в Північну Африку (на допомогу італійським військам, що вели бої в Єгипті).

Запитання:

1. Проаналізуйте причини Другої світової війни, визначте хто несе відповідальність за Прозе 'язання.

2. Як пакт Молотова - Ріббентрона вплинув на розстановку сил в Європі?

3. Розкажіть про початок Другої світової війни і визначте причини поразки Польщі. Як ви оцінюєте поведінку урядів Великої Британії та Франції щодо Польщі?

4. Як уряд СРСР реалізував пакт Молотова - Ріббентрона на першому етапі війни?

5. Деякі автори стверджують, що Й. Сталін зробив те, чого не міг зробити ніхто з українців - об'єднати Україну. Висловіть свою думку з цього приводу.

Проблемне запитання.

Чи можна було уникнути Другої світової війни?

Тема. Окупаційний режим у поневолених країнах. Рух Опору.

План

1. *Нацистський «новий порядок» у Європі.*

2. *Холокост.*

3. *Рух Опору його політична орієнтація та форми боротьби.*

Мета: розкрити суть нацистського „нового порядку” на окупованих територіях; ознайомити студентів з поняттям холокост та його наслідками, на конкретних прикладах показати форми боротьби руху Опору; формувати у студентів вміння порівнювати історичні періоди, робити висновки щодо особливостей історії; виховувати почуття людської гідності та непримиренності до порушення прав людини.

Основні знання: встановлення «нового порядку» у Європі, його основні прояви; наслідки холокосту; розгортання та діяльність руху Опору у поневолених країнах.

Поняття і терміни: новий порядок, план «Ост», холокост, організація «Вільна Франція», «партизанські республіки».

Основні дати і події:

25 травня 1940р. - прийняття плану «Ост»;

30 травня 1942 р. - створення в СРСР Центрального штабу партизанського руху;

12 грудня 1943 р. - підписання радянсько-чехословацького договору.

5 березня 1944р. - прийняття програми Національної Ради Опору Франції;

1 серпня - 2 жовтня 1944р. - повстання у Варшаві.

Особистість в історії: Ш. де Голь, Й.Броз Тіто, П.К. Пономаренко.

Обладнання заняття: карта «Друга світова війна», підручник.

Тип заняття: комбінований.

Окупаційна політика фашистських держав була детально розроблена.

- Незважаючи на жорсткий режим, в окупованих країнах Європи і Азії дедалі зростав рух Опору. Форми його були різноманітними - від саботажу на підприємстві до спланованих дій підпільних груп та організацій, а також створення озброєних партизанських загонів.

- З особливою силою рух Опору розгорнувся під впливом перемог у 1943-1944 рр., а також на заключному етапі війни. В окремих країнах - Франції, Італії, Югославії, Польщі, Китаї, Бірмі - рух набирав масштабів національно-визвольної війни, в якій брали участь сотні тисяч бійців.

- Організатором Французького руху Опору з самого початку окупації країни став комітет на чолі з генералом Ш. де Голем. До початку 1944 р. всі бойові організації патріотів об'єдналися в єдину армію - Французькі внутрішні сили.

- В Італії на окупованій території створювались численні партизанські загони. З осені 1944 р. проти окупантів розгорнулися військові дії, які координувались комітетом національного визволення.

- У Польщі основною силою руху Опору була армія Крайова, котра

підпорядковувалася еміграційному уряду у Лондоні. Героїчними виступами проти окупантів було повстання євреїв у Варшавському гетто у квітні-липні 1943 р. і Варшавське повстання в серпні-вересні 1944 р.

- Характерною рисою Руху Опору була широка участь, у ньому робітників, селян, інтелігенції, студентства, дрібної буржуазії. За характером Рух Опору був інтернаціональним, патріотичним, демократичним і прогресивним. Місцем діяльності Руху Опору були окуповані країни.

- Рух опору в країнах Європи та Азії відіграв важливу роль у досягненні перемоги над ворогом.

- План «Ост» був затверджений в травні 1940 р.. Цим планом передбачалась колонізація Радянського Союзу і країн Східної Європи, знищення мільйонів людей, перетворення на рабів рейху залишених живими народів.

- Планувалось висилити протягом 30-ти років 65% населення Західної України, 75% населення Білорусії, 95% поляків, значну частину населення Литви, Латвії, Естонії - всього 31 млн. чол..

- Сенс «нового порядку» зводився до ліквідації незалежності і суверенітету, всіх демократичних і соціальних здобутків. Економіку всіх поневолених країн було поставлено на службу загарбникам.

- Мільйони жителів Європи були примусово вигнані на працю до Німеччини.

- За роки окупації в радянських республіках гітлерівці знищили більше 10 млн. чоловіків, жінок, дітей. Нацистський режим демонстрував всьому світові свою антилюдську суть.

- **Холокост** - знищення єврейського народу в роки Другої світової війни.

- «Новий порядок» передбачав здійснення особливої расової політики, жертвами якої стали євреї цигани і слов'янське населення Східної Європи. По всій її території працювали «фабрики смерті», концентраційні табори.

- **Рух Опору** - це національно-визвольна боротьба проти фашизму і встановлених ним порядком.

Цілі Руху Опору:

- 1) звільнення окупованих країн від фашистів;
- 2) відновлення національної незалежності окупованих країн;
- 3) ліквідація реакційних порядків і подальші демократичні перетворення в суспільстві.

Запитання:

1. У чому полягав план «Ост»?
2. Визначте особливості „нового порядку" в окупованих країнах Європи.
3. Визначте, які форми боротьби характерні для руху Опору.
4. Назвіть країни в яких рух Опору носив масовий характер.
5. Чим пояснюється участь в русі Опору різноманітних прошарків населення незалежно від політичних і релігійних переконань?
6. Що таке холокост? Яку політику щодо євреїв проводили нацисти?

Тема. Світ після Другої світової війни

План

- 1. Зміни в світі внаслідок Другої світової війни,*
- 2. Створення ООН.*
- 3. Мирні договори з колишніми союзниками Німеччини.*
- 4. Формування військовополітичних блоків.*

Мета: ознайомити студентів з змінами, що відбулися в результаті Другої світової війни; розкрити суть і завдання ООН; охарактеризувати мирні договори з колишніми союзниками Німеччини та ознайомити із завданнями та цілями військовополітичних блоків.

Основні знання: нове співвідношення сил, репараційні зобов'язання, ООН, ОВД, Рада безпеки, Генеральна Асамблея, Загальна декларація прав людини, «холодна війна»

Дати і події:

26 червня 1946р. - прийняття статуту ООН;

10 лютого 1947 р. - підписання мирних договорів з Італією, Болгарією, Угорщиною, Фінляндією;

4 квітня 1949р. - створення НАТО;

14 травня 1955 р. - створення ОВД.

Обладнання заняття: політична карта світу, підручник.

Тип заняття: комбінований.

Мирні договори з колишніми союзниками Німеччини у війні

- Закінчення Другої світової війни поставило проблему післявоєнного врегулювання, основні принципи якого були визначені на Потсдамській конференції.

- Для реалізації вказаних рішень була створена Рада міністрів закордонних справ (РМЗС) країн переможниць. РМЗС підготувала проекти мирних договорів з переможеними країнами - колишніми союзниками Німеччини.

- Остаточне вироблення та узгодження текстів мирних договорів було здійснено на Паризькій мирній конференції (19.07- 15.10.1946.), де були присутні представники 21 країни з правом голосу та 7 як спостерігачі.

- На цій конференції вже не вперше зіткнулися підходи СРСР та Західних країн щодо колишніх союзниць Німеччини.

- Незважаючи на суттєві протиріччя, договори були підписані з Італією, Фінляндією, Болгарією, Угорщиною та Румунією 10.02.1947.

- Італія втратила всі свої колонії та зобов'язалася визнати суверенітет і незалежність Албанії та Ефіопії.

- Болгарія відновлювалася в кордонах вересня 1940 р.

- Кордон між Румунією та СРСР проходив по лінії зафіксованій румунсько-радянською угодою від 28 червня 1940р Репараційні обов'язання:

- Італії щодо СРСР було визначено в сумі 100 млн. доларів.

- Фінляндії - 300 млн. доларів.

- Закінчення війни породило дві тенденції повоєнного розвитку: з одного боку, прагнення до збереження міцного миру (репрезентована створенням та діяльністю ООН); з іншого, розкол Світу на два ворогуючі військово-політичні блоки на чолі із супердержавами - США та СРСР (НАТО і ОВД), розгортання між ними економічного, військового, політичного, ідеологічного протистояння — «холодної війни»

Створення ООН

- Установча конференція ООН працювала з 25 квітня по 26 червня 1945 р. у Сан-Франциско і завершилась прийняттям Статуту.

- 25 жовтня 1945 року вважається днем створення ООН, оскільки в цей день набув чинності Статут і в ООН були доставлені ратифікаційні грамоти держав, що його підписали.

- ООН серед вищих органів має постійно діючу Раду Безпеки, що складається з 5 постійних членів (США, Франція, Великобританія, СРСР, Китай), що повинні приймати рішення на основі одностайності, та непостійних членів.

- Відстоюючи мир та права людини, ООН прийняла в 1947 році конвенцію про заборону пропаганди війни, а в 1948 - Загальну декларацію прав людини.

Формування військово-політичних блоків

- *НАТО* - квітень 1949 р. під егідою США

- Спочатку увійшли: США, Канада, Великобританія, Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди, Норвегія, Данія, Іспанія, Португалія, Люксембург (12 держав)

- *ОВД*-травень 1955 р. під егідою СРСР

- Спочатку увійшли: СРСР, Польща, Чехословаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія, Албанія, Югославія, НДР (9 держав).

Запитання.

1. *Які зміни у співвідношенні сил відбулися у світі після Другої світової війни?*
2. *Як ви вважаєте договори з союзниками Німеччини було укладено на справедливих умовах чи ні?*
3. *З якою метою було створено ООН?*